

Úvod do pedagogiky a psychologie SZc002

2. konzultace

Škola Summerhill - shlednutí a kritické posouzení

1921: Alexander Sutherland Neill

<https://www.youtube.com/watch?v=2Shah1Ulf98>

Žák a učitel ve škole

<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/skolni-alchymie-tyto-okolnosti-vyznamne-ovlivnuji-vyuku-vasi/r~87f917c8b6f011ebb0fa0cc47ab5f122/>

- Biflování už nestačí. Dnešní žáci musí porozumět sami sobě.
- Pro život v 21. století je potřeba ovládat i něco víc – komunikaci, spolupráci, empatii, motivaci. Po tom není ve školních osnovách ani vidu, ani slechu.
- Rozvoj životních dovedností, jako je psychická odolnost, autonomie, vytrvalost, pozornost, intuice, pevnost charakteru, sebeovládání, odvaha nebo správné rozhodování, tedy to, co přispívá k úspěšnému a spokojenému osobnímu i profesnímu životu. (Sociální a emoční učení (Social and Emotional Learning - SEL)).

- <https://www.svobodauceni.cz/clanek/jak-se-meni-role-ucitele-v-dnesnim-svete/>
- „Věřím, že touha po poznání a radost z učení je nám dána od přírody. Proto si myslím, že současný stav, kdy děti bez ohledu na jejich přání hromadně posíláme do škol a upíráme jim právo spontánního a svobodného seberozvoje, je jen dočasný. Věřím spolu s Carlem Rogersem, že každá lidská bytost má v sobě potenciál k růstu a že automaticky směřuje k rozvoji. Doma máme dvě malé děti a беру jako svůj závazek, abych jim toto přirozené právo na svobodu učení a výběru vlastní cesty zajistil. Neumím si představit, že by to mělo být jinak.“
- [Pavla Koritenská: Žáci a učitelé jsou pořád stejní, jen rostou jejich možnosti přístupu k informacím | Hradec Králové \(rozhlas.cz\)](#)
- <http://www.pedagogicke.info/2021/01/clovek-v-tisni-jaky-pohled-na-svet-maji.html>

Nenechat dítě v pokoji je největší zlo dnešních metod výchovy dětí“ "Vzdělávání je odhodláno vytvořit krásný svět, ve kterém může dítě růst."

Proměna žáků nebo proměna doby?

Ellen Key: století dítěte (The Century of the Child, 1909)

- „Not leaving the child in peace is the greatest evil of present days methods of training children“
- „Education is determined to create a beautiful world in which child can grow“.

Identita se rozvíjí ve svobodě, hranice dány právy druhého.

Prvním předpokladem vzdělávání dětí je stát se dítětem (ve smyslu zaujetí dětstvím).

Neznamená to přetvářet dítě podle našich představ, ale nechat se vést tím, čím dítě je, nepoužívat klam či sílu.

Největší chybou je neponechat dětem vlastní prostor pro jejich seberozvoj.

Učitelské umění spočívá v ignorování chyb dětí v devíti z deseti případů, vyhnutí se okamžité intervenci, která je obvykle chybou.

Modelujeme děti, ale bereme jim touhu, aby se samy chtěly vzdělávat.

Zkušební učení

- je osobním angažováním se žáka (kognice i emoce)
- opírá se o iniciativu žáka
- hodnocení výsledků učení je svěřeno žákovi
- k uchování poznatků dojde při vykonávání činností
- učení je usnadňováno, nese-li za něj žák část zodpovědnosti, formuluje problémy, vybírá si prameny, určuje postup a zažije důsledky své volby

Od 70. let: dítě je vnímáno jako zdroj originality a jedinečnosti

Jací jsou současní čeští žáci? Jiná generace?

Poklesla obliba školních předmětů.

Žáci se dívají na školní znalosti kritičtěji: to, co se naučili, už snad ani nevystupuje jako základ, ale jako velmi dílčí kompetence, která vypadá navíc nespojitelná se speciálními znalostmi v pozdější přípravě na profesi.

Poklesl celkový výkonový postoj žáků ke škole (sebeprospěchové zařazení, prožívání špatné známky, příprava do školy).

Narostlo nakládání s počítačem. To se u některých kluků posunulo postupně z hraní počítačových her na různé stupně programování.

Co víme o českých žácích?

Vztah rodiny a školy

- aktivita rodičů při kontrole domácí přípravy se snížila, dále klesající poptávky dětí po rodičovské pomoci
- Nižší míra výchovného tlaku a kontroly ze strany rodičů, tedy liberálnější postoje k výchově

Postoje dětí ke škole

- počet dětí, kteří charakterizují svůj obecný postoj tvrzením „ve škole se naučím spoustu potřebných věcí“ poklesl z 41 % na 21,5 %
- změnila se proporce dětí, které „dost trápí, když dostanou horší známku než obvykle“, dříve 81% dětí, dnes jen 66 %.

Zdroj: Pražská skupina školní etnografie

Co je příčinou, že lid i mládež mravně klesá?

škola a školství

dům otcovský – nevázanost řeči

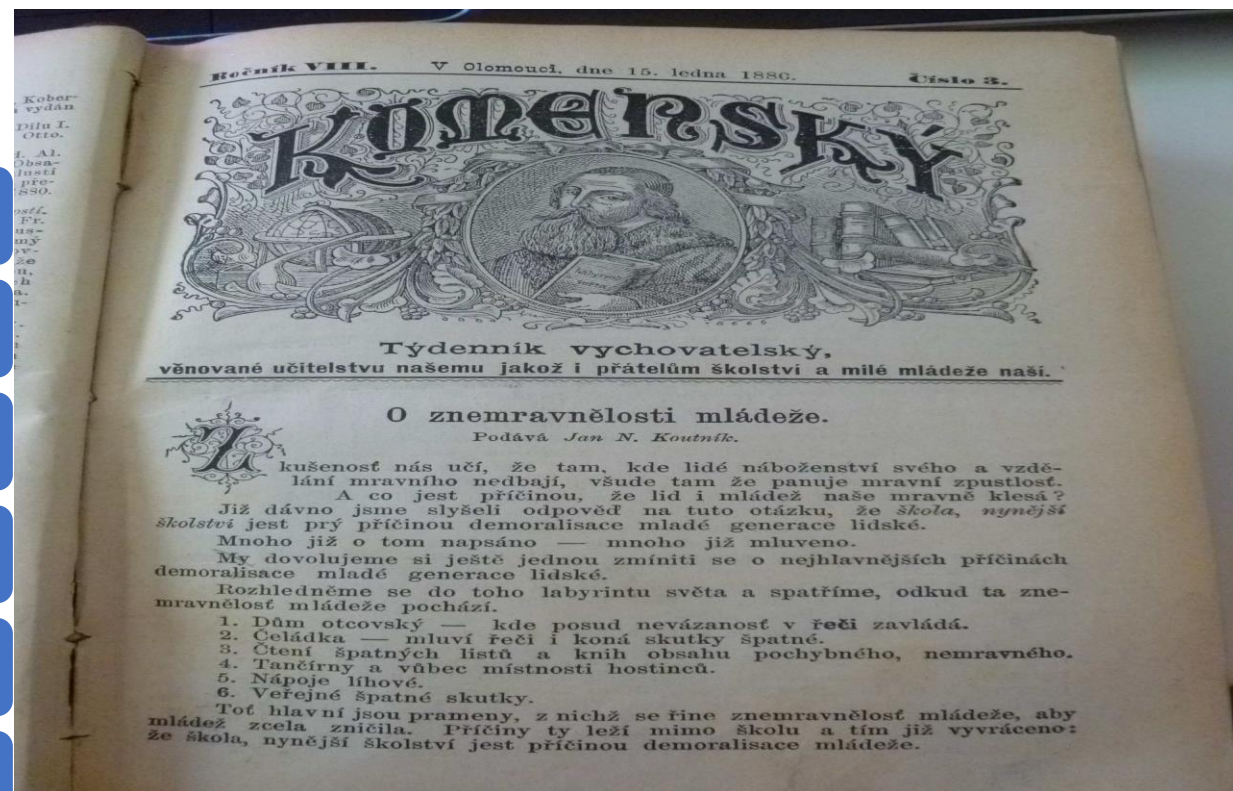
čtení špatných listů a knih obsahu pochybného

tančírny a místnosti hostinců

nápoje líhové

veřejné špatné skutky

**Časopis Komenský, rok 1880, článek
O znemravnělosti mládeže:**

Současné problémy – některá řešení

Výchova jako individualizace x výchova jako socializace

- individuální x sociální cíle výchovy
- Separace výchovy od vzdělávání
- Uvědomění si výchovné dimenze v práci učitele, formulace výchovných cílů

Jednostranný důraz na získávání vědomostí ve škole a faktická rezignace na výchovu (mravní, estetickou, pohybovou..), „výchovy“ ve škole, průřezová témata

Snaha přenést odpovědnost za výchovu z jednoho subjektu na druhý (škola, rodina)

- Škola nemůže rodinu nahradit, ale mnohé nedostatky může kompenzovat (uspokojuje základní potřeby jiným způsobem).

Vrátíme se k
situacím,
které se Vám
spojují
s
pedagogikou

J. A. Komenský, M. Montessori, ...

Školství ve Finsku...

Zkoušení, pochvala, známky...

Slušný žák, nekázeň, mravní jednání,
nevychovanost, vztah k člověku, světu..

Problémové chování, poruchy učení, autismus,
pedagogicko-psychologická poradna

Vyučování, jak vyučovat, jak hodnotit, jak
zaujmout....

Pedagogické disciplíny

Základní

Obecná pedagogika

Obecná didaktika/psychodidaktika

Teorie výchovy

Dějiny pedagogiky

Srovnávací (komparativní) pedagogika

Pedagogická diagnostika

Pedagogické disciplíny

Aplikované

Předškolní pedagogika

Andragogika

Gerontopedagogika

Pedagogika volného času

Pedagogická evaluace

Sociální pedagogika, Speciální pedagogika

Hraniční

Sociologie výchovy

Pedagogická psychologie

Filozofie výchovy

Školský management

Ekonomika vzdělávání

Multikulturní výchova

Doporučení

Projděte archivy pedagogických časopisů a vyberte téma pedagogického výzkumu, které vás zaujalo.

Přehled vědeckých časopisů

- Pedagogika:
<http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?lang=cs>
- Pedagogická orientace:
<https://journals.muni.cz/pedor>
- Studia paedagogica:
<http://www.phil.muni.cz/journals/studia-paedagogica>
- Orbis Scholae: <http://www.orbisscholae.cz/>

Otázky a náměty k dalšímu zamyšlení:

Definujte pedagogiku a předmět jejího zájmu.

Vysvětlete rozdíl mezi normativním a explanativním pojetím pedagogiky.

Charakterizujte alespoň jednu pedagogickou disciplínu.

Definujte pojmy a přemýšlejte o tom, jak spolu souvisí: edukace, edukační proces, výchovně- vzdělávací proces, edukační realita, výchova, vzdělávání, vzdělání.

Vysvětlete pojem paradigma v pedagogice (příp. v sociálních vědách).

Jmenujte alespoň jeden vědecký pedagogický časopis a alespoň jeden popularizační (odborný) časopis pro pedagogické pracovníky.

Uvedte alespoň jednu osobnost, která se historicky pojí se vznikem pedagogiky. Vysvětlete její přínos pro konstituování pedagogiky jako vědního oboru.

Stručně charakterizujte vzdělávání chlapců a dívek v historickém kontextu.

Uvažujte o efektech vzdělávání ve společnosti. Co je společnost vědění (knowledge society)?

Kdo jsou pedagogičtí pracovníci?

Pedagogickým pracovníkem (379/2015 Sb.) je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně-pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činností přímým působením na vzdělávaného:

učitel

vychovatel

speciální pedagog

pedagog volného času

asistent pedagoga

trenér

....

Učitel

Co se
očekává?

1.

2.

3. atd.

Profesní kompetence učitele

Oborové kompetence

Psychodidaktické kompetence

Komunikativní kompetence

Organizační a řídicí kompetence

Diagnostická a intervenční kompetence

Poradenská kompetence

Seberefektivní kompetence

Pohled na učitelství jako trochu jinou profesi

1. Znalosti - etablované profese si své znalosti poměrně žárlivě střeží, zatímco v případě učitelství je důvodem jeho existence právě **předávání znalostí**.

2. Vztah mezi klientem a profesionálem - v etablovaných profesích se nestaví na osobních vztazích, osobní záležitosti klientů jsou mimo oblast zájmu profesionála.

Učitel však musí svého žáka **dobře znát** – **osobní věci** žáka mají přímý vliv na jeho učení.

Pohled na učitelství jako trochu jinou profesi

3. Reciprocita úsilí - učitelova snaha vést k úspěchu se musí nejprve setkat se **snahou či úsilím** na straně **žáka**. Dnešní výzkumy ukazují, že až 50% výsledků vzdělávání závisí na žákovi, jeho osobnosti, úsilí atd.

„Děti samy si žádají přísnější a důslednější učitele, zároveň však takové, kteří mají děti rádi a u kterých cítí, že jim na nich záleží. Jako důležitý předpoklad kázně při vyučování se ukazuje zajímavá výuka. Velký význam má učitelův smysl pro humor a jeho sebevědomé vystupování, tedy protipól strachu ze žáků.“ (Průcha, 2002, s. 61).

Kompetence učitele

- „soubor profesních dovedností a dispozic, kterými má být vybaven učitel, aby mohl efektivně vykonávat své povolání“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2001, s. 103-104);
- „připravenost učitele vyrovnat se s nároky své profesionální role a současně s tím zachovat potřebnou míru autenticity vlastní osobnosti.“ (Slavík, Siňor, 1993, s. 156);
- „otevřený a rozvoje schopný systém profesních kvalit, které pokrývají celý rozsah výkonu profese v komponentách znalostí, dovedností, zkušeností, postojů a osobních předpokladů, které jsou vzájemně provázané, chápané celostně a rozvoje schopné...;“
- konstrukt, který charakterizuje efektivní jednání učitele v jednotlivých vrstvách jeho činnosti a v jednotlivých pedagogických rolích...má význam v profesionalizaci učitelů, jejich hodnocení i profesní identitě.“ (Vašutová, 2004, s. 92).

- základ profesních kompetencí v přípravném vzdělávání, další rozvíjení v průběhu profesní dráhy;
- na bázi profesních kompetencí je založen profesní standard - stanovení kvalifikačních předpokladů pro vstup do profese (oprávnění vykonávat profesi);
- profesní standard definuje klíčové kompetence vyjadřující způsobilost učitele (pedagogického pracovníka) k výkonu profese v příslušné kategorii (Vašutová, 2001).

Z toho vyplývá, že:

Učitelství nevede pouze přes naplňování formálních charakteristik profese, ale klíčem je spíše profesionalismus učitelské komunity.“

„Děti nemohou být pokusnými králíky, na kterých se učitel učí vyučovat. Musí být k jejich výuce vybaven.

S tím souvisí i **legitimita jeho působení**. Jak může učitel působit ve formálním vzdělávání, když bude sám formální vzdělání postrádat a formální vzdělávání odmítat? (Píšová, In Lojdová, 2014, s. 7).

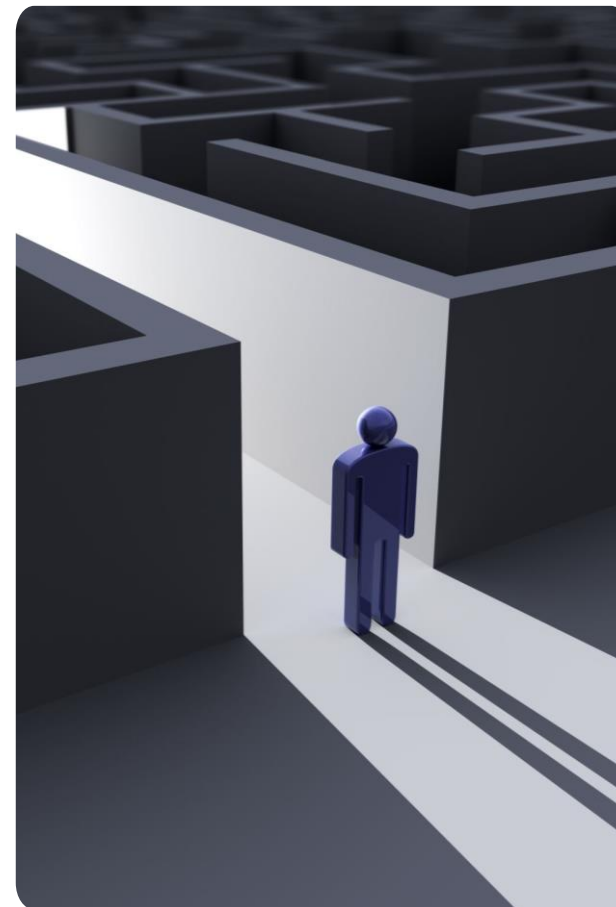
...Jsou ale vybaveni tak, aby mohli působit kvalifikovaně a dále se rozvíjet v praxi skrze reflexi zkušeností?“

Co je to sebereflexe?

- vnitřní komunikace se sebou samým
- introspektivní poznávání sebe sama
- východisko formování vlastní osobnosti a procesu učení
- konfrontace našeho reálného Já a ideálního Já.
- **Reflexe** je „mentální proces spočívající ve snaze strukturovat nebo restrukturovat určité zkušenosti, problém nebo stávající znalosti či vhledy“(Korthagen, 2011).

Pokuste se reflektovat některou Vaši činnost

- Jak budeme postupovat?
- Navrhněte jednotlivé kroky?

Action,
Looking back on the action,
Awareness of essential aspects,
Creating alternative methods of
action,
Trial.

- zkratka pochází z počátečních písmen názvů jednotlivých fází
- popisuje ideální proces reflexe
- rozlišuje pět fází procesu:
 - (1) akci,
 - (2) pohled zpět na akci,
 - (3) uvědomění si základních aspektů,
 - (4) vytváření alternativních postupů v jednání,
 - (5) pokus, který je zároveň novou akcí, a proto i startovací čarou nového cyklu.

ALACT model:

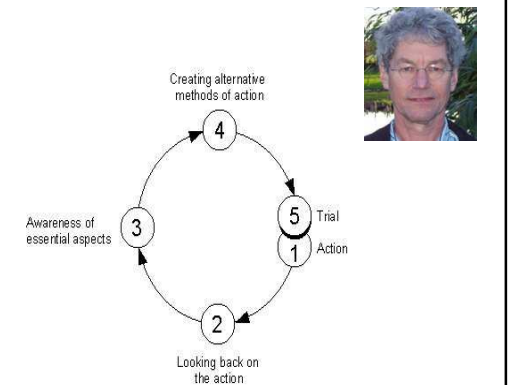
Action,

Looking back on the action,

Awareness of essential aspects,

Creating alternative methods of action,

Trial.

Které pojetí učitelství je vám nejbližší?

Učitelství je umění

jeho podstata a tedy i naučitelnost je podobného charakteru jako **umělecký výkon**, včetně takových klíčových komponent jako **empatie, intuice, improvizace** apod.;

Učitelství je řemeslo

člověk si ho osvojí časem, mezi zkušenými praktiky, musí hlavně dobře "**odkoukávat**", jak na to; časem zvládne soubor základních **grifů a fint** a pak už jde jen o to, udržet si tento "fortel";

Které pojetí učitelství je vám nejbližší?

Učitelství je technologie

když člověk dodržuje **pravidla, algoritmy, systém**, pak musí být pracovní činnost kvalitní; není-li, jsou špatně definována pravidla, nebo působí rušivé vlivy prostředí);

Učitelství je "profese"

člověk se učitelem stává využíváním opěrné **vědecké poznatkové základny, analýzou a reflexí** speciálního korpusu **poznatků i praktických postupů** a procesů a postupným, na čas náročným vpravováním se do činnostních strategií, dovedností intervence atd.).

Literatura

Povinná

Kap. 5. Učitel: Charakteristiky profese edukátora, s. 171 – 225. Průcha, J. (2017). *Moderní pedagogika* (Šesté, aktualizované a doplněné vydání). Praha: Portál.

Doporučená

K teoriím vzdělávání: Bertrand, Y. (1998). *Soudobé teorie vzdělávání*. Praha: Portál.

K reflexi a sebereflexi: Korthagen, F. A. J. (2011). *Jak spojit praxi s teorií: didaktika realistického vzdělávání učitelů*. Brno: Paido.

K pedagogické terminologii: Průcha, J. (Ed.). (2009). *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál.

Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2013). *Pedagogický slovník*. Praha: Portál.

Rozšiřující literatura

Vališová, A., & Kasíková, H. (2011). *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada. **Kapitola 1: Učitelství jako povolání, s. 15-24.**

Cach, J., & Váňová, R. (2000). Václav Příhoda (1889–1979). Život a dílo pedagoga a reformátora školství. *Pedagogika*, XLX, 3-12. Dostupné z <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=2315&lang=cs>

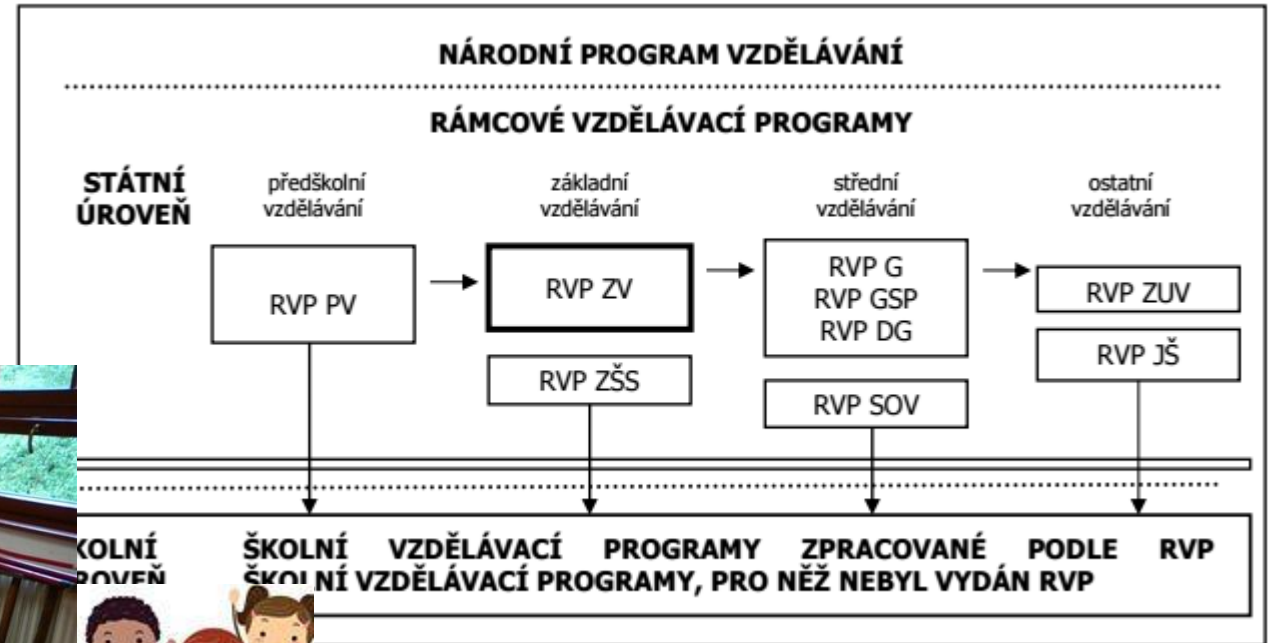
Keller, J., & Hruška Tvrdý, L. (2008). *Vzdělanostní společnost?: chrám, výtah a pojišťovna*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Kuhn, T. S. (1997). *Struktura vědeckých revolucí*. Praha: OIKOYMENH.

Liessmann, K. P. (2008). *Teorie nevzdělanosti: omyly společnosti vědění*. Praha: Academia.

časopis Komenský: web: <http://www.ped.muni.cz/komensky/> předplatné: https://is.muni.cz/obchod/fakulta/ped/casopisy/casopis_komensky/

Národní kurikulum a vzdělávací standardy. Školský systém v České republice.

Školský systém v České republice.

Ke zlepšení srovnatelnosti údajů v oblasti vzdělávání -
Mezinárodní standardní klasifikaci vzdělávání ISCED
(1997).

- 0 – preprimární vzdělávání
- 1 – primární vzdělávání
- 2 – nižší sekundární vzdělávání
- 3 – vyšší sekundární vzdělávání
- 4 – postsekundární (neterciární) vzdělávání
- 5 – první stupeň terciárního vzdělávání
- 6 – druhý stupeň terciárního vzdělávání

Nadnárodní úroveň:

Evropská vzdělávací politika

EU: stanovuje cíle a principy vzdělávací politiky, nikoliv konkrétní kurikulum

Lisabonský proces

- viz *Vzdělávání a odborná příprava v Evropě*

vznik na Evropské radě v r. 2000

Cíl: Evropa by se měla "stát do roku 2010 nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomikou na světě, která čerpá ze znalostí a dovedností a je schopna nepřetržitého hospodářského růstu při současném dosažení většího množství lepších pracovních příležitostí a větší sociální soudržnosti".

Národní úroveň: Bílá kniha (2001)

Nový školský zákon zavede systém více úrovní vzdělávacích programů, jehož konkrétní podoba vzdělávání odpovídá tomu, **kde** se reálně uskutečňuje, a reaguje na potřeby vzdělávajících se žáků a studentů a vytváří školskou kulturu těsně spjatou s životem místního společenství.

Nejvyšší úrovní systému je **státní program vzdělávání** (často se užívá i termín národní kurikulum). Za jeho zpracování **odpovídá MŠMT**.

Rámcový i školní vzdělávací program - **nové pojetí kurikula** -vyváženost poznatkového základu kurikula, rozvoje kompetencí i osvojování postojů a hodnot.

Strategie vzdělávací politiky 2020, 2030

Průřezové priority:

- snižovat nerovnosti ve vzdělávání
- podporovat kvalitní výuku a učitele jako její klíčový předpoklad
- odpovědně a efektivně řídit vzdělávací systém

Strategické cíle

- Zaměřit vzdělávání více na získávání kompetencí potřebných pro aktivní občanský, profesní a osobní život.
- Snížit nerovnosti v přístupu ke kvalitnímu vzdělávání a umožnit maximální rozvoj potenciálu dětí, žáků a studentů

Otázky k zamyšlení

Jaké nové koncepty vnáší do vzdělávání 20. a 21. století ve vztahu k pojetí žáka?

Jaký je vztah demokracie ve společnosti a demokracie ve škole?

Co je pedocentrismus a co pedocentricky orientované vzdělávání přineslo?

Jaké strukturální (makrosociální) charakteristiky mohou determinovat školní úspěšnost žáka?

Vysvětlete pojem gender a genderově citlivá výchova.

Charakterizujte hlavní znaky kurikulární reformy na základě zákona č. 561/2004 Sb.

Charakterizujte český vzdělávací systém dle ISCED.

Jak byste vlastními slovy popsali cíle výchovy a vzdělávání? Jak jsou tyto cíle formulovány v legislativě (školský zákon) a v kurikulárních dokumentech (RVP ZV)?

Povinné studijní zdroje

Průcha, J. (2013). *Moderní pedagogika*. Praha: Portál.
Kapitola 6: Kurikulum: obsah školní edukace, s. 235-
257. Rámcový vzdělávací program pro základní
vzdělávání:

- http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

Otázky a úkoly k zamyšlení

1. Vysvětlete pojem kurikulum. Uvažujte o úrovních kurikula.
2. Jaký je vztah mezi Bílou knihou a školským zákonem?
3. Jaký je vztah mezi Rámcovým vzdělávacím programem a Školním vzdělávacím programem? Vysvětlete pojetí tzv. dvoustupňového kurikula. Jakou legislativní normou bylo v České republice uvedeno do praxe?
4. Jaké jsou výhody a nevýhody dvoustupňového kurikula?
5. Jaké kritické hlasy zaznívají ve vztahu ke kurikulární reformě? Souhlasíte s nimi?
6. Jaký je vztah mezi Rámcovým vzdělávacím programem a Standardy pro základní vzdělávání?

Otázky a úkoly k zamyšlení

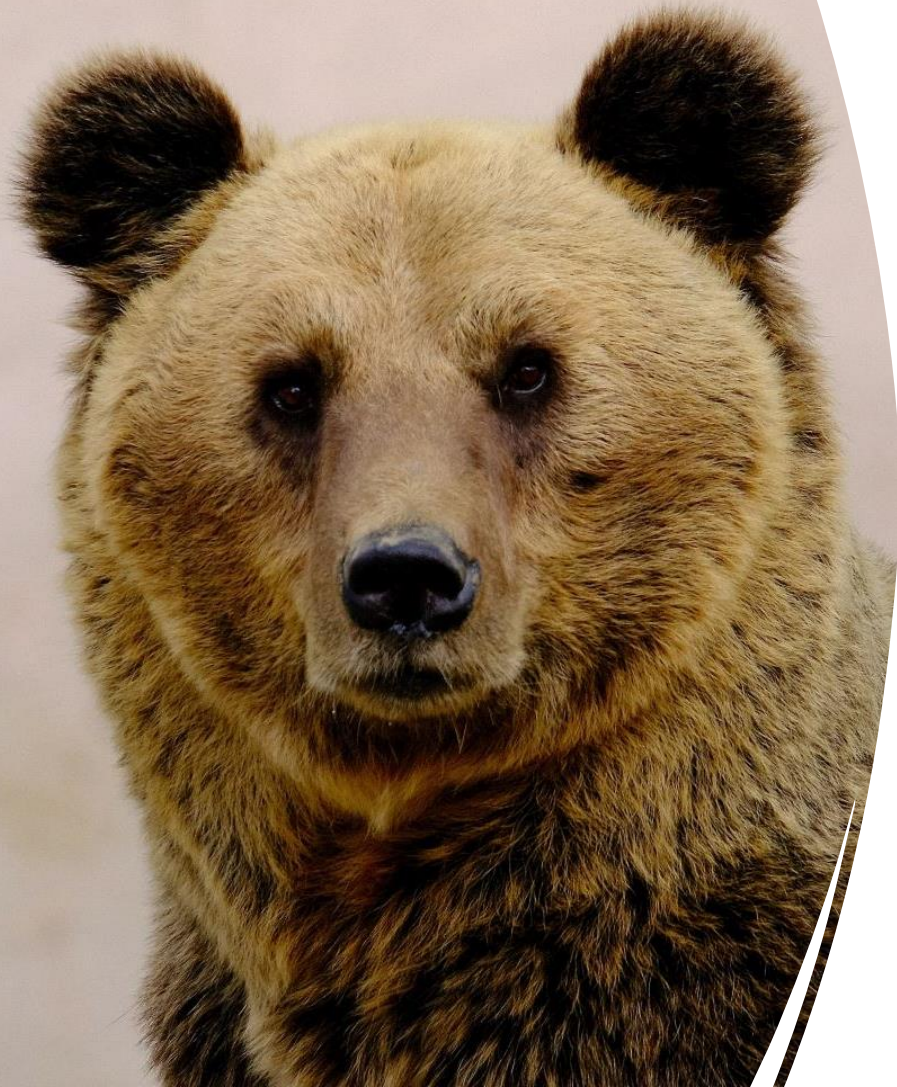
1. Seznamte se s cíli a strukturou RVP, nahlédněte do vašich oborů.
2. Co jsou klíčové kompetence? Jaký je vztah klíčových kompetencí a vědomostí v RVP ZV?
3. Co jsou průřezová témata RVP? Na příkladu vybraného průřezového tématu ilustруйте hodnoty ve vzdělávání.
4. Kam směřuje česká vzdělávací politika? Jaké cíle a priority lze sledat v koncepčních dokumentech?

Proměny kurikulárního diskurzu: o aktérech, standardech a ledních medvědech (Dominik Dvořák)

Jeden z našich doktorandů například zkoumá čtvrtohorní evoluci medvědů, a to na lebečních švech; a protože největší sbírka medvědích lebek je v Petěrburku, tak se tam předloni vypravil a strávil tam celou zimu v depozitářích s notebookem a šuplérkou.

Vrátil se vyhublý a rozzářený a říká:

„Já to ještě dělám takovým tím zastaralým způsobem, že měřím ty medvědí lebky. Víím, že dneska by se spíš mělo jít na Václavák a ptát se lidí, co si myslí o medvědech, a ten dotazník mít koupený od nějaké firmy za patřičné peníze. To by dneska bylo ono – ale mě by to nebavilo.“ (Z. Kratochvíl)

Děkuji
za pozornost

Výsledky
vzdělávání

Hodnocení:

na úrovni systému

na úrovni školy

na úrovni ředitele

na úrovni učitele

na úrovni žáka

Mezinárodní úroveň: výsledky vzdělávání: PISA

Největší a nejdůležitější mezinárodní šetření v oblasti měření výsledků vzdělávání, které v současné době ve světě probíhá.

výzkumná aktivita Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).

zjišťování úrovně gramotností patnáctiletých žáků, kteří se ve většině zúčastněných zemí nacházejí v posledních ročnících povinné školní docházky.

kognitivní i nekognitivní výsledky (např. postoje, motivace, chování a hodnoty a sociální a personální dovednosti, respektive kompetence).

Rámcový vzdělávací program (RVP)

Pojetí vzdělávání

Vzdělávací oblasti

Průřezová témata

Klíčové kompetence

Vzdělávací oblasti v RVP ZV

- Jazyk a jazyková komunikace
- Matematika a její aplikace
- Informační a komunikační technologie
- Člověk a jeho svět
- Člověk a příroda
- Umění a kultura
- Člověk a zdraví
- Člověk a svět práce

Průřezová témata jako odraz hodnot v RVP

Osobnostní a sociální výchova

Výchova demokratického občana

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Multikulturní výchova

Environmentální výchova

Mediální výchova

Od vědomostí ke kompetencím

Klíčové kompetence: souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti.

V etapě základního vzdělávání jsou to:

- kompetence k učení
- kompetence k řešení problémů
- kompetence komunikativní
- kompetence sociální a personální
- kompetence občanské
- kompetence pracovní
- Kompetence digitální